

ЗАМКОВІ КОМПЛЕКСИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИЗМІ

Визначено сутність і види замкових комплексів. Проаналізовано поширення, стан збереженості та можливості використання замкових комплексів України у туристичній індустрії.

Ключові слова: замкові комплекси, замки-фортеці, замки-палаці, туристичні об'єкти, туристична інфраструктура.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. У багатій та різноманітній історико-архітектурній спадщині України визначне місце належить пам'яткам оборонної архітектури. Одночасно з вимогами доцільності в оборонному зодчестві значну роль відіграють естетичні норми, завдяки чому фортеці і замки залишаються витворами високого мистецтва архітектури.

Втративши своє функціональне призначення, замкові комплекси України зазнали незворотних руйнувань. На сьогодні немає достовірних даних про їх загальну кількість, оскільки багато з них втрачені назавжди, інші знаходяться у стані руїн. У той же час фортифікаційні споруди країни можуть стати не лише цікавими об'єктами туристичної діяльності, але й складовою туристичної інфраструктури, як це має місце в європейських країнах, де понад третина подібних комплексів використовується у готельному і ресторанному бізнесі. Розуміння ролі і значення замкових комплексів у розвитку туристичної індустрії України і зумовив вибір теми дослідження пропонованої статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема використання замкових комплексів України у туристичній діяльності недостатньо досліджена і висвітлена у вітчизняній літературі. У сучасній українській науці пам'ятки фортифікаційного зодчества вивчаються переважно представниками історичної галузі знань як втрачені об'єкти архітектурної спадщини та об'єкти культури, що потребують охорони. Зокрема, цій тематиці присвячені публікації В. Вечерського, В. Горбика, О. Лесика, О. Мацюка, О. Пламеницької та ін. Як об'єкти туризму замкові комплекси описані у

незначній кількості публікацій, серед яких слід виділити дослідження О. Жукової, М. Рутинського щодо можливостей туристичного відродження фортифікаційних споруд.

Формулювання цілей статті. Мета роботи полягає у дослідженні можливостей використання замкових комплексів України у туристичній діяльності і реалізується через вирішення наступних завдань: з'ясування сутності замкових комплексів та їх класифікація; дослідження сучасного стану замкових комплексів та їх поширення на теренах України; визначення можливостей використання замкових комплексів у туристичній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж існування людства для захисту від нападу ворогів зводились різні типи оборонних споруд: укріплені городища, фортеці, замки, монастирі, церкви, костели, синагоги, військові укріплення, сторожові вежі, оборонні дзвіниці тощо. Особливе місце серед них посідають замкові комплекси.

Замкові комплекси являють собою укріплену територію з житловими, господарськими, культовими, військовими та ін. будівлями зазвичай оточену об'єктами і спорудами оборонного типу - валами, ровами, мурами, бастіонами, вежами тощо. Їх можна класифікувати за значною кількістю ознак: ступенем збереженості, культурною цінністю, архітектурним стилем, хронологією, придатністю до розміщення об'єктів туристичної індустрії та ін. На нашу думку, за первинним функціональним призначенням серед замкових комплексів слід розрізняти замки-фортеці і замки-палаці. Обидві пам'ятки належать до оборонного зодчества, але різняться між собою.

Фортеці будувались виключно з оборонною функцією, тобто з метою захисту земель від нападників. На їх території розміщувалися склади, каземати, тюрми, казарми та інші військові об'єкти. В епоху середньовіччя фортеці почали набувати житлового призначення і перебудовуватись на замки-фортеці.

Зміна геополітичної ситуації у XIX ст. призвела до поступової втрати замками-фортецями оборонних функцій і їх перебудови на житлові комплекси - замки-палаці, що зберегли лише певні елементи фортифікацій.

Нині на теренах України лише 16 замків-фортець можуть бути використані у туристичній діяльності. В основному, вони знаходяться у західній частині країни - Тернопільській (5), Хмельницькій (3), Закарпатській (2), Львівській (1), Івано-Франківській (1), Чернівецькій (1), Волинській (1) областях. І лише Аккерманський та Судацький розміщені на півдні. Закладені у княжі часи і розбудовані у XVII-XVIII ст. замки-фортеці зазнали значних руйнувань впродовж наступних історичних періодів.

Цілком збереженими можна вважати лише 6 із них. На їх базі діють історико-культурні заповідники і музеї. Більше половини замків-фортець не використовується і продовжує занепадати. Однак, навіть фрагменти, що вціліли, є досить атрактивними і можуть бути включеними до екскурсійних маршрутів за умови їх консервації та забезпечення необхідною інфраструктурою. На сьогодні ж необхідну інфраструктуру мають лише пам'ятки фортифікаційного мистецтва, розміщені у містах. Замки-фортеці, котрі знаходяться у сільській місцевості, є важкодоступними для туристів.

Значна частина замків-палаців залишалась у користуванні власників впродовж перших десятиліть ХХ ст., тому стан їх збереження є порівняно кращим від замків-фортець. Нині 20 таких споруд можуть стати об'єктами туристичної діяльності. Замки-палаці розміщені у західній частині України: Львівській (8), Тернопільській (4), Закарпатській (3), Рівненській (2), Хмельницькій (2), Волинській (1) областях. Статус історико-культурних заповідників, музеїв - заповідників, музеїв мають 8 таких споруд. Не використовується 7 замків-палаців, 6 з яких є добре збереженими. Під інші господарські цілі (санаторії, лікарні, культурні, освітні установи) пристосовано 5 замків-палаців, що значною мірою вберегло споруди від фізичного нищення, однак, обмежило можливості їх вільного огляду. Зважаючи на задовільний стан збереженості, на базі палацових замкових комплексів мають діяти музейні комплекси - історичного, історико-краєзнавчого, мистецького профілів. Однак, як і в попередньому випадку, туристичне використання замків-палаців гальмується слабким розвитком інфраструктурного забезпечення. Знаходячись у місцевостях, віддалених від трас, осторонь від туристичних маршрутів, високі зразки фортифікаційної спадщини залишаються маловідвідуваними, старіють фізично і морально. Водночас такі відновлені об'єкти можуть бути пристосовані під заклади рекреації та туризму - тематичні готельно-ресторанні комплекси, музейно-анімаційні театри тощо.

Висновки. Впродовж історичного розвитку на території України зводились різні види оборонних споруд. З плином часу вони втратили своє первісне функціональне призначення. У сучасній економіці замкові комплекси завдяки високій архітектурній цінності можуть ефективно використовуватись як екскурсійні об'єкти та елементи туристичної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Лесик О. В. Замки та монастирі України / Лесик О. В. - Львів.: Світ, 1993. - 176 с.
2. Жукова О.В. Музеефікація замкових комплексів України як один із засобів їх збереження [Електронний ресурс] / Жукова О.В. // Археометрія та охорона історико-

культурної спадщини. - 2004. - Режим дост. до журн:
<http://www.rnyslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Archeology/Archeometry/Heritage/CastlesMuseums.html>

***Annotation.** The essence and kinds of castle complexes are explored. The distribution, level of safety as well as tourist's usage possibilities of Ukrainian castle complexes is investigated.*

***Key words:** castle complexes, castle-fortresses, castle-palaces, tourist's objects, tourist's infrastructure.*

УДК 338.488.2:640.4 (477.74)

Л.В. Бортник, аспірант,
Одеський державний економічний університет, м. Одеса

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ М. ОДЕСИ

У статті досліджується сучасний стан готельного бізнесу м. Одеси. Проаналізовано номерний фонд, вартість проживання та рівень завантаження готелів категорії «3-4 зірки». Виявлено основні проблеми розвитку місцевого готельного ринку та запропоновано шляхи їх вирішення.

***Ключові слова:** готельний бізнес, номерний фонд, категорія готелю, вартість проживання, додаткові послуги, коефіцієнт завантаження.*

Формування сучасної індустрії туризму в регіонах України стримується відставанням у рівні розвитку готельного господарства, яке поки що не повного мірою відповідає попиту як за обсягом номерного фонду, так і за якістю послуг, що надаються. В Україні існує незадоволений попит на готельні послуги, бракує близько 70 чотирьох та п'ятизіркових готелів (7 тис. номерів) та 400 тис. номерів в готелях нижчої категорії. Показник забезпеченості готелями (кількість готельних місць на 1000 осіб) є дуже низьким. При нормі 10 місць на 1000 осіб в Україні є лише 2,9 готельних місця (для порівняння: у Москві - 9,3; у Санкт-Петербурзі - 6,4; у Парижі - 38,4; у Відні - 25,6)). Отже, незадоволений попит на готельні послуги, який спостерігається в нашій країні вже протягом декількох років, наближення ЄВРО - 2012 спонукає підприємців до вкладання інвестицій у будівництво готелів. На позитивні зміни в економіці Одеського регіону, поживлення зовнішньоекономічних відносин та міжнародного туризму впли-